

ประวัติศาสตร์ชุมชน: วัตสำโรงจากการบอกเล่า

A Community History: Oral History of Wat Samrong

Received: 25 June, 2019

Revised: 14 October, 2020

Accepted: 11 November, 2020

กิตติศักดิ์ แสงทอง¹

Kittisak Sangthong

พุทธิวิมล ชชรรัตน์²

Putwimon Chotcharat

ทัศนีย์ ศรีราม³

Tatsanee Sriram

ณัฐธิกา สาทิพจันทร์⁴

Nattika Satipjan

สุธารินี บุญกิจ⁵

Sutharinee Boongij

Abstract

The purposes of this research was to study the oral history, the artifacts and the landmark of Wat Samrong by using oral historical method, research literature, fieldwork, observation and interview.

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาการจัดการ คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Assistant Professor, Ph. D. , Department of Management, Faculty of Management Technology, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

²ครูผู้สอนโรงเรียนแสงทองวิทยาอนุสรณ์ ประเทศไทย

Lecturer in Sangthongwittayanusorn School, Thailand

^{3,4,5}นักศึกษา สาขาการจัดการ คณะเทคโนโลยีการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Student, Department of Management, Faculty of Management Technology, Rajamangala University of Technology Srivijaya, Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

Corresponding Author: E-mail: putwimon.ch@gmail.com

The research results indicated that:

1. It was not clear when Wat Samrong in Naluangsen Sub-District, Thungsong District, Nakhon Si Thammarat Province was created, but according to the oral history it can be postulated that it was built during either of these three periods: 1) Wat Samrong was built shortly after the construction of Wat Phra Mahathat Woramahavihan Nakhon Si Thammarat suggesting that it is about 800 – 1,000 years old; 2) Wat Samrong was built in the reign of King Phra Rama 1 of the Chakri Dynasty suggesting that it is about 250 years old; and 3) Wat Samrong was built after Wat Phra Mahathat Woramahavihan and was probably abandoned later resulting in the restoration in the reign of King Phra Rama 1 of the Chakri Dynasty.

2. The artifacts of Wat Samrong consist of the sculpture of reclining Buddha, the sculpture of Phra Bunya, the sculpture of Poochaosmingprai, ancient wares; the sculpture of Buddha images and the sculpture of giant.

3. The landmark of Wat Samrong consists of the elephant cave, the tiger cave, the ghost cave, Laungpoe Keaw pavilion, a pool, the abbot's dwelling and an arched entrance.

Keywords: community history, oral history, Wat Samrong

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องวัดสำโรงจากการบอกเล่า: ประวัติศาสตร์ชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด โบราณวัตถุ และสถานที่สำคัญของวัดสำโรง ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยใช้วิธีการการสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า และการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง การสำรวจพื้นที่ภาคสนามร่วมกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า

1. วัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดนครราชสีมา สร้างขึ้นเมื่อใดนั้นไม่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจน ซึ่งจากคำบอกเล่าสามารถสรุปถึงการสร้างวัดได้ 3 ช่วงเวลา คือ 1) มีการสร้างวัดสำโรงหลังจากการสร้างวัดวัดพระบรมธาตุรวมหาวิหาร

นครศรีธรรมราช ไม่นาน (อายุราว 800 – 1,000 ปี) 2) วัดสำโรงสร้างขึ้นสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (อายุราว 250 ปี) หรือ 3) วัดสำโรงอาจจะสร้างหลังการสร้างวัดพระบรมธาตุรวมหาวิหาร นครศรีธรรมราช ไม่นาน ต่อมาอาจจะมีการปล่อยทิ้งร้างทำให้สภาพวัดเสื่อมโทรม จึงได้บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ในคราวพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

2. โบราณวัตถุภายในวัดสำโรง ประกอบด้วย รูปปั้นองค์พระบรมมหรือพระไสยาสน์ รูปปั้นพระปัญญา รูปปั้นเจ้าสุมิงพราย รูปปั้นภาพพระทรงม้า ของใช้โบราณ รูปปั้นพระพุทธรูปปางต่าง ๆ และรูปปั้นยักษ์

3. สถานที่สำคัญภายในวัดสำโรง ประกอบด้วย ถ้ำช้าง ถ้ำเสือ ถ้ำผี ศาลาพ่อบ้านแก้ว สระน้ำ ภูมิเจ้าอาวาส และซุ้มประตูวัด

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์ชุมชน คำบอกเล่าทางประวัติศาสตร์ วัดสำโรง

บทนำ

ประเทศไทยมีโบราณสถานที่ทรงคุณค่าทางความงดงาม ทางประวัติศาสตร์ และการสืบทอดอารยธรรมของชนชาติอยู่เป็นจำนวนมากและกระจายอยู่ทั่วประเทศ โบราณสถานดังกล่าวเป็นหลักฐานในทางประวัติศาสตร์ อันแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ นับตั้งแต่อดีตกาลจนกระทั่งมาถึงในปัจจุบัน ทั้งยังเป็นเครื่องเตือนใจถึงความมีอารยธรรมของชนชาติ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในการดำรงอยู่ของชนชาติไทย โบราณสถานแต่ละแห่งล้วนมีเสน่ห์ความงดงามทรงคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ที่เชิญชวนให้ทั้งคนไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติเกิดความอยากรู้อยากเห็นและอยากชื่นชม โบราณสถานจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอารยธรรมที่ยาวนานของชาติไทย และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ สามารถเพิ่มรายได้และเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของประชาชนในชนบท (Fine Arts Department, 1995)

จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทโบราณสถานที่สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวให้เกิดองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาท้องถิ่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ซึ่งวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร หรือที่ชาวนครเรียกว่าวัดพระธาตุ มีพระบรมธาตุเจดีย์ที่เป็นโบราณสถานที่สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวให้เกิดองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาท้องถิ่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

ซึ่งหนึ่งในนั้นคือเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกันระหว่างพระบรมธาตุเจดีย์กับการสร้างวัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยคณะผู้วิจัยเป็นผู้ที่เกิดและเติบโตในอำเภอกุสุมาลย์ และเคยได้ฟังเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัดสำโรง อีกทั้งมีผู้คนจำนวนไม่น้อยที่สงสัยถึงประวัติความเป็นมาของวัดสำโรงที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนทุ่งสงมาอย่างยาวนาน ซึ่ง “ทุ่งสง” เป็นอำเภอใหญ่ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศทางตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีเนื้อที่ประมาณ 802.976 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 13 ตำบล ภูมิประเทศล้อมรอบด้วยภูเขาที่ส่วนมากเป็นภูเขาหินปูน มีผู้คนตั้งถิ่นฐานมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (เมื่อราว 6500 ปีที่แล้ว) ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในถ้ำตามภูเขาหินปูน โดยมีการค้นพบหลักฐานเป็นหม้อสามขาที่บริเวณภายในถ้ำที่วัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ครั้นเมื่อล่วงมาถึงสมัยประวัติศาสตร์ (ราวพุทธศตวรรษที่ 11 - 12) ก็มีร่องรอยการย้ายถิ่นฐานมาอยู่บนพื้นราบเลี้ยงชีพด้วยการทำนาในพื้นที่ลุ่มใกล้ลำคลอง ซึ่งมีต้นน้ำจากเทือกเขานครศรีธรรมราชตอนใต้ แต่กระนั้นก็ตาม “ชุมชนทุ่งสง” เริ่มปรากฏชัดขึ้นเมื่อราว 500 ปี หากพิจารณาจากเอกสารเก่าก็จะพบว่า มีชื่อ “ทุ่งสง” อยู่สองชื่อ คือ “ที่นาเดียวทุ่งสง” กับชื่อ “พระเจ้าแดงขมาย” ซึ่งแรกมีปรากฏในเอกสารชื่อ “ทำเนียบข้าราชการนครศรีธรรมราช” ส่วนชื่อหลังมีปรากฏในเอกสารชื่อ “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” แต่คำว่า “อำเภอกุสุมาลย์” เพิ่งปรากฏเป็นทางการเมื่อ 120 ปีที่แล้ว คือตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อ พ.ศ. 2440 โดยมีหลวงพ่่านักนิคมคาม (เที่ยง ณ นคร) เป็นนายอำเภอคนแรกชาวทุ่งสง และเมื่อมีการสร้างเส้นทางคมนาคมทางรถไฟในภาคใต้เมื่อต้นสมัยรัชกาลที่ 6 โดยเริ่มต้นจากสถานีกันตัง มาบรรจบกับเส้นทางรถไฟที่สร้างมาจากสถานีเพชรบุรี เพื่อมาเชื่อมกันที่ทุ่งสง ก่อนจะไปยังพัทลุงและหาดใหญ่ ทุ่งสงจึงกลายเป็น “สถานีชุมทาง” ที่โดดเด่นและเปลี่ยนสถานะจาก “แขวงชั้นนอก” มาเป็น “อำเภอชั้นเอก” ของจังหวัดนครศรีธรรมราช และได้จัดตั้งเทศบาลขึ้นใน พ.ศ. 2483 แต่นั่นมาทุ่งสงก็กลายเป็นศูนย์กลางความเจริญอีกแห่งหนึ่งที่เติบโตอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การศึกษา และวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังมีสถานที่สำคัญมากมาย และหนึ่งในนั้น คือวัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน ซึ่งมีการค้นพบหลักฐานเป็นหม้อสามขาที่บริเวณภายในถ้ำ (Thungsong Municipality, 2016)

ดังนั้นหากมีการเชื่อมโยงจากหลักฐานระหว่างพระบรมธาตุเจดีย์ กับชุมชนทุ่งสง และวัดสำโรงเข้าด้วยกันก็จะเห็นร่องรอยของหลักฐานการตั้งถิ่นฐานที่ยาวนาน วัดสำโรงจึงเป็นแหล่งเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของอำเภอกุสุมาลย์ได้อย่างดี และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามและวิถีชีวิตความ

เป็นอยู่ของท้องถิ่นเป็นมรดกตกทอดที่ควรแก่การเผยแพร่และช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูให้อยู่คู่กับสังคมไทย เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนวัดสำโรงเกิดความรักและความภูมิใจในท้องถิ่นของตน เหตุผลดังกล่าวนี้คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารวบรวมประวัติความเป็นมาของวัดสำโรงผ่านคำบอกเล่าของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย พร้อมทั้งสำรวจแหล่งโบราณวัตถุและสถานที่สำคัญภายในบริเวณวัด เพื่อให้เป็นคุณค่าของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งล้วนแต่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นอย่างมาก ซึ่งคณะผู้วิจัยเชื่อว่าข้อค้นพบจากการศึกษาสามารถใช้เป็นแหล่งศึกษาอ้างอิงถึงสิ่งที่บอกเล่ากันมาหรือข้อสันนิษฐานต่าง ๆ ของวัดสำโรงได้กระจ่างมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด โบราณวัตถุ และสถานที่สำคัญของวัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

การทบทวนวรรณกรรม

ประวัติศาสตร์บอกเล่า ถือเป็นแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์รูปแบบหนึ่งที่อาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าจากผู้อยู่ในเหตุการณ์หรือจากผู้ที่ได้ถ่ายทอดข้อมูลมาจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้จากพื้นชุมชน โดยอาศัยการถ่ายทอดข้อมูลด้วยวิธีการบอกเล่าเป็นหลักซึ่งข้อมูลประวัติศาสตร์เหล่านี้ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เนื่องจากเป็นเรื่องราวของชาวบ้าน ชุมชนท้องถิ่น ที่ไม่มีสถานะสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติ หรือประวัติศาสตร์ชนชั้นนำของรัฐ ทำให้ประวัติศาสตร์บอกเล่าจึงเป็นเรื่องราวความทรงจำของคนในท้องถิ่น ครอบคลุมมิติต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งชีวิตส่วนตัว ครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ฯลฯ ประวัติศาสตร์บอกเล่าจึงเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์คนในท้องถิ่นที่รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ คนในชุมชนเป็นเจ้าของประวัติศาสตร์นั้น เป็นประวัติศาสตร์ที่จับต้องได้เพราะในประวัติศาสตร์นั้นมี พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ของเขารวมอยู่ด้วย ซึ่งแตกต่างจากประวัติศาสตร์ชาติที่มีแต่เรื่องราวของชนชั้นนำ จึงอาจกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์บอกเล่าเป็นความทรงจำร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นเป็นรากฐานของความสัมพันธ์ที่เกี่ยวร้อยจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นอย่างเหนียวแน่นถึงความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน ซึ่ง Definition of oral history from the Oxford Online Dictionaries(ไม่มีอ้างอิงข้างท้าย) อธิบายว่าประวัติศาสตร์บอกเล่า คือ การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับบุคคล ครอบครัว เหตุการณ์สำคัญในชุมชนเล็ก ๆ

หรือการใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชนอาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการบอกเล่า หรือการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์จะดำเนินการสัมภาษณ์กับคนที่อยู่ในเหตุการณ์ หรือรับรู้จากถ่ายทอดต่อกันจากรุ่นสู่รุ่นที่อยู่ในเหตุการณ์เรื่องราวที่ผ่านมาในอดีต ประวัติศาสตร์บอกเล่าเป็นประวัติที่มีความรู้สึกจับต้องได้ และมีความทรงจำของคนในชุมชนรวมอยู่ด้วย ทั้งความทรงจำที่ดี ความภาคภูมิใจ และความเจ็บปวด ความรู้สึกดังกล่าวเป็นการเก็บรักษาข้อมูลของประวัติศาสตร์บอกเล่าอย่างดีที่สุด เพราะประวัติศาสตร์บอกเล่าไม่มีการบันทึกเป็นเอกสาร การเก็บรักษาข้อมูลที่ดีที่สุดของประวัติศาสตร์บอกเล่า คือ การถ่ายทอดด้วยการบอกเล่าไปยังคนรุ่นหลัง (Praditsil, 2010) ซึ่งเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาแบบประวัติศาสตร์บอกเล่าต้องให้ความสำคัญอยู่ 2 ขั้นตอนหลัก คือก่อนสัมภาษณ์และระหว่างสัมภาษณ์ โดยขั้นตอนแรก ก่อนสัมภาษณ์ ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลต้องเตรียมข้อมูลศึกษาเรื่องหรือยุคสมัยที่เกี่ยวข้องกับสัมภาษณ์ให้ดี คือต้องมีความรู้เรื่องทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องที่จะไปสัมภาษณ์และขอบเขตที่จะเข้าไปสัมภาษณ์ ในช่วงเวลาประวัติศาสตร์ที่ศึกษา หากมีความรู้ทางทฤษฎีมาก่อนจะช่วยให้สามารถบ่งชี้ตัวแปรที่น่าจะสำคัญทำให้สร้างคำถามที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสิ่งที่ต้องการจะค้นหาได้ ส่วนขั้นตอนที่สอง ระหว่างสัมภาษณ์หลักสำคัญคือการสัมภาษณ์เป็นโดะเล็กติกเป็นการตอบโต้กันไปมาเพื่อบรรลุความจริงมากขึ้น ผู้สัมภาษณ์มีส่วนมากในการช่วยกระตุ้นความทรงจำที่เคยมีอยู่แล้วลืมนำไปให้ปรากฏอีกด้วยคำถามชัก การใช้คำ และการสร้างสถานการณ์แวดล้อม เช่น การเร้าอารมณ์ ผู้สัมภาษณ์จึงต้องพิจารณาให้คิดว่าช่วงไหนควรจะทำตัวเป็นบุคคลที่สาม ช่วงไหนควรเข้าไปมีส่วนร่วมกับข้อมูล เมื่อใดที่เกิดการชะงักของการไหลของข้อมูล ผู้สัมภาษณ์อาจต้องเข้าไปช่วยให้ผู้สัมภาษณ์ข้ามกรณีคิดขวางให้สำเร็จ ซึ่งผู้สัมภาษณ์อาจทำหน้าที่คล้ายกับนักจิตวิทยาที่ต้องขุดคุ้ยลงไปจิตใจและความทรงจำ ถ้าหากเกิดความสับสนในการเรียงลำดับเหตุการณ์ มีความยากลำบากในการที่จะบอกว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นในปีไหน วิธีการแก้ปัญหาหนึ่งคือเทียบเคียงปีที่เกิดเหตุการณ์กับช่วงชีวิตของผู้ให้สัมภาษณ์ เช่นช่วงนั้นแต่งงานหรือยัง มีลูกหรือยัง สร้างบ้านหลังใหม่เสร็จหรือยัง เป็นต้น หากที่เกี่ยวข้องกันคือเรื่องบางเรื่องเป็นนิทาน (Myth) เป็นความเชื่อ แต่ผู้ให้สัมภาษณ์นึกว่าเกิดขึ้นจริงในช่วงไม่กี่ทศวรรษ ผู้สัมภาษณ์ต้องพิจารณาแยกนิทาน (Myth) ออกจากสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ เมื่อสัมภาษณ์เสร็จแล้ว ควรถามหาวัตถุและบันทึกด้วย คือขอชุดเครื่องใช้และเครื่องมือเก่า ๆ รูปภาพเก่า ๆ ขอให้ช่วยชี้สถานที่สำคัญในท้องถิ่น ขออนุญาตดูบันทึกส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์หรือบรรพบุรุษ และหนังสือเก่าที่ผู้ให้สัมภาษณ์มีอยู่ สุดท้ายเป็นมารยาทที่จะต้องถามว่าในบรรดาข้อมูลที่ท่านผู้ให้

สัมภาษณ์บอกมานั้นส่วนใดที่ท่านยังไม่ต้องการให้เปิดเผยบ้าง อย่างไรก็ตามประวัติศาสตร์บอกเล่ามีข้อจำกัด 2 ประการ คือ 1) ประวัติศาสตร์บอกเล่าเป็นข้อมูลที่ได้มาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ถามกับผู้เล่า ดังนั้นเรื่องที่ถูกเล่าออกมาจึงเกิดจากการสร้างของคนทั้ง 2 ส่วน ทั้งตัวผู้เล่าและผู้สัมภาษณ์ต่างมีประสบการณ์และอยู่ภายใต้บริบททางสังคมของตน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะเป็นเรื่องตามทัศนะ ค่านิยม และผลประโยชน์จากตัวผู้เล่าและบางส่วนก็มาจากตัวผู้ถาม และ 2) ประวัติศาสตร์บอกเล่าไม่ใช่สถานการณ์ธรรมชาติที่เดินทางไปพบข้อมูลโดยบังเอิญ แต่เป็นข้อมูลหรือความจริงที่ถูกสร้าง ดังนั้นผู้วิจัยจะต้องระมัดระวังในการควบคุมทิศทางของข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลตามที่ตั้งใจไว้ตั้งแต่ต้น Nartsupa (1997)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การบันทึกภาพและจดบันทึกเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) รายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ ผู้อาวุโสที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนวัดสำโรงตั้งแต่เกิด มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป และรู้เรื่องเกี่ยวกับหัวข้อวิจัยเป็นอย่างดี การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยเริ่มต้นจากเจ้าอาวาส และใช้วิธีการเลือกแบบบอลหิมะ (Snowball Sampling) รวมผู้ให้ข้อมูลจำนวน 14 คน หลังจากนั้นได้ทำการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้เป็นการสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา โบราณวัตถุ และสถานที่สำคัญของวัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งข้อมูลดังกล่าวยังไม่มีผู้ใดรวบรวมมาก่อน ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพและเข้าใจประวัติความเป็นมา โบราณวัตถุ และสถานที่สำคัญของวัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของ Colaizzi (1978) ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

1) คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปจากการสัมภาษณ์เจาะลึกของผู้ให้ข้อมูล

มาเขียนบรรยาย 2) คณะผู้วิจัยดึง (Extracting) คำ กลุ่มคำ หรือประโยคที่สำคัญเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมา ตลอดจนถึงโบราณวัตถุ และสถานที่สำคัญภายในวัด 3) คณะผู้วิจัย อ่านแต่ละข้อความหรือกลุ่มคำที่ค้นพบทุกคำที่มีความสำคัญ 4) คณะผู้วิจัยบทวนความหมาย ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลและนำความหมายที่ได้มาจัดกลุ่มแต่ละประเด็นสำคัญ (Cluster of Themes) เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 5) คณะผู้วิจัยนำข้อสรุป ที่ได้จากการวิเคราะห์มาผสมผสานกันและเขียนคำอธิบายปรากฏการณ์แต่ละข้อสรุป อย่างละเอียด (Exhaustive Description) ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ต้องการศึกษา

4. การสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการในการสร้างความ น่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้หลักเกณฑ์ของ Lincoln and Guba (1985) ซึ่งกล่าวถึงวิธีการ ในการพิจารณาตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) ของข้อมูลการวิจัย เชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านทฤษฎี และโดยผู้เชี่ยวชาญด้าน ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความคลุมลึกของข้อมูล นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยยังตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ (Member checks) ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการดังนี้ 1) การตรวจสอบ ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เรื่องราวเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัดสำโรง โดยใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจนกว่าข้อมูลจะ “นิ่ง” หรือ มีความเปลี่ยนแปลงน้อย และนำข้อมูลมาประมวลเพื่อหาความสอดคล้อง เพื่อตรวจสอบว่า ข้อมูลที่ได้น่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด 2) การตรวจสอบข้อมูลในสถานที่และเวลาที่ต่างกัน ซึ่งคณะผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนมากกว่า 1 ครั้ง ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็น ทางการในที่ต่าง ๆ กัน โดยคณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนคนหนึ่งที่บ้านในช่วงเย็น หลังจากเลิกงาน บรรยายภาคไม่เป็นทางการ เป็นบรรยากาศของการพักผ่อน ทำให้คณะผู้วิจัย ได้รับข้อมูลแบบหนึ่ง ต่อมาคณะผู้วิจัยได้ไปร่วมประชุมและได้นั่งคุยกับผู้นำชุมชนท่านเดิม พบว่าข้อมูลบางส่วนที่ได้คุยกันที่บ้านมีความแตกต่างกันบ้างบางช่วง บางตอนผู้วิจัยจึงต้อง นำไปตรวจสอบจากผู้ให้สัมภาษณ์คนอื่น ๆ อีกครั้ง 3) การตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูล ประเด็นนี้มีความสำคัญต่อความมั่นใจของคณะผู้วิจัยและเป็นจรรยาบรรณที่ดีในการวิจัย หลังจากเขียนวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านและ แสดงความเห็นว่ายตรงกับที่ให้ข้อมูลหรือไม่ รู้สึกอย่างไร ยอมรับได้หรือไม่ ซึ่งการเสนอคำพูด หรือคำบอกเล่า (Direct quote) ของผู้ให้ข้อมูลที่ชัดเจนก็สามารถตรวจสอบความ

น่าเชื่อถือของข้อมูลได้เป็นอย่างดี และ 4) การตรวจสอบโดยดูความสอดคล้องจากการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบว่าในข้อมูลเรื่องเดียวกันมีความสอดคล้องกับเอกสาร การสังเกต และคำสัมภาษณ์หรือไม่ ขณะเดียวกันหากพบว่าข้อมูลมีความแตกต่างกันก็จะหาข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลเพิ่มขึ้น

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน คือ ประวัติความเป็นมาวัดสำโรง วัตถุประสงค์ภายในวัดสำโรง และสถานที่สำคัญภายในวัดสำโรง ซึ่งรายละเอียดของผลการวิจัยจะเสนอตามลำดับ ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของวัดสำโรง

หลวงพ่อบุชา โชติธรรมโม ซึ่งเป็นพระลูกวัดของวัดสำโรงได้แต่งบทกลอนที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการสร้างวัดสำโรง และได้มีผู้ได้จดบันทึกไว้เป็นหลักฐานและเผยแพร่เมื่อปี พ.ศ. 2520 ไว้ว่า

“...อาตมาหลวงพ่อบุชาโชติธรรมโม
วัดสำโรงสร้างมาตั้งช้านาน
ที่รู้เรื่องได้ดีไม่มีใคร
สันนิษฐานเอาเองตามความคิด
เมื่อเราท่านเกิดมาก็ได้เคย
จะค้นหาหมายเหตุที่จัดไว้
ถามผู้หนึ่งคนใดไม่ได้การ
อันความจริงเรื่องนี้มีประวัติ
คนแต่ก่อนปล่อยปละทิ้งละเลย
ให้คนอยู่ข้างหลังที่เพิ่งเกิด
รู้ประวัติวัดวาตามทำนอง
สันนิษฐานเอาเองตามนึกคิด
น่าจะแน่แท้ไหนให้ละเอียด
คงรู้เรื่องราววัดบรมธาตุ
คนที่สร้างทำเสร็จเสด็จจร

จะขอโปรดเรื่องราวให้เข้าใจ
ไม่รู้การเวลาวาคราไหน
ได้ตายไปหลายชั่วของตัวคน
แต่ถ้าผิดขอภัยในเหตุผล
ว่าวัดคนสร้างมาเวลานาน
ก็หาไม่เรื่องราวที่กล่าวขาน
ถามมานานฟังดูไม่รู้เลย
ใช้อุบติมาง่ายได้เคย ๆ
ใครไม่เคยนึกถึงและตรึกตรอง
รู้กำเนิดเรื่องราวหายเศร้าหมอง
จะไม่ต้องงุนงงและหลงเขิน
ว่าวัดติดตั้งมาครั้งป่าเถื่อน
คงนานเขื่อนคราวครั้งตั้งนคร
เป็นอवासของสงฆ์ทรงสังฆรณ์
กลับนครที่อยู่ของหมู่ตน

ต้องเดินทางข้ามมาผาผาเนาเวศ
มองพื้นที่สวยสุดก็หยุดยล
เห็นเขาโชดห้วยธารลำธารถ้ำ
เป็นพื้นที่เหมาะสมอุดมดี
จึงพร้อมใจกันสร้างพระพุทธรูป
พระบรรทมนอนยาวราวสี่วา
ขุดเอาดินที่วัดจัดเป็นสระ
ไต่ย่นยงคงทนมาทุกวัน
จึงคาดคะเนจริงจึงครั้งพระธาตุ
การสร้างวัดสำโรงก็ลงเอย

ผ่านเข้าเขตสำโรงพบหยุดหลบฝน
เครื่องมือคนก่อสร้างหลายอย่างมี
เป็นโง้งง้าหินผาเหมือนทาสี
บังเกิดมีความโสมนัสความศรัทธา
เป็นสฤปปุชนียศรีศาสนา
ถัดต่อมาพระเรียงเคียงเคียงกัน
ปั้นรูปพระอย่างเอกต้งเสกสรร
ล่องมาครันเท่าไรไม่รู้เลย
นครศรีธรรมราชเกิดอย่างเปิดเผย
ท่านอย่าเฉยฟังคำรำพัน...”

จากบทกลอนข้างต้นเป็นหลักฐานสำคัญชิ้นแรกที่เป็นลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับประวัติการสร้างวัดสำโรง แต่งโดยหลวงพ่อกำ โชติธรรมโม แต่ไม่ทราบปีที่แต่ง โดยมีการเผยแพร่หลักฐานชิ้นนี้ในงานบำเพ็ญกุศลศพของอดีตเจ้าอาวาสวัดสำโรง ในปี พ.ศ. 2520 ซึ่งหากดูในรายละเอียดจากเนื้อหาของบทกลอนก็ทำให้ทราบได้ว่าหลวงพ่อกำ โชติธรรมโม ได้ใส่เนื้อหาลงในบทกลอนจากคำบอกเล่าที่ท่านได้ฟังมาอีกทอดหนึ่ง ว่าเริ่มจากคราวที่ผู้ที่มีจิตศรัทธาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการก่อสร้างพระบรมธาตุเมืองนครแล้วเสร็จ จึงได้เดินทางกลับภูมิลำเนา โดยผ่านมาทางชุมชนสำโรงนี้และได้เข้าหลบฝนในถ้ำ พบว่ามีความสมบูรณ์สวยงาม และสงบร่มรื่น จึงเกิดความศรัทธาที่จะสร้างพระพุทธรูปประดิษฐานไว้ที่นี่ โดยทำการขุดดินด้านล่างถ้ำแล้วนำมาปั้นเป็นพระบรรทม หรือพระปางไสยาสน์ และองค์พระพุทธรูปอีกจำนวนหนึ่ง ประดิษฐานไว้ที่หน้าถ้ำ ตามคำบอกเล่าที่ได้ยินมาหลวงพ่อกำ โชติธรรมโม จึงสรุปว่าเมื่อมีการสร้างพระบรรทมเสร็จจึงปรากฏว่ามีวัดสำโรงเกิดขึ้น ซึ่งจากข้อมูลในบทกลอนนี้ทำให้เป็นที่ทราบกันอย่างแพร่หลายต่อมาว่าวัดสำโรงน่าจะมีการก่อสร้างหลังการสร้างวัดพระบรมธาตุเมืองนครไม่นาน ซึ่งไปสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัดสำโรง เช่น Pracroosuttiketarak (2018); Boonkerd (2018); Srisiri (2018); Boonjan (2018); Chanasuk (2018); Suchatpong (2018); Sawatdephan (2018); Chareunsuksomboon (2018) และ Tainiwatwilai (2018) ล้วนสรุปตรงกันว่าการสร้างวัดสำโรงนั้นไม่มีหลักฐานปรากฏชี้ชัดว่าสร้างขึ้นเมื่อใด เพียงแต่ได้รับการบอกเล่าสืบต่อกันมามีการสร้างวัดสำโรงหลังจากการสร้างวัด

พระบรมธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช เสร็จแล้ว ซึ่งสร้างโดยพุทธศาสนิกชนกลุ่มหนึ่ง โดยมีการสร้างพระบรรทม และพระพุทธรูปปางต่าง ๆ หนึ่งในนั้น คือ พระปัญญา

อีกข้อสันนิษฐานหนึ่งเชื่อว่าวัดสำโรง สร้างขึ้นในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ คราวเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ดังคำสัมภาษณ์ของ นวล จันทรประอบ ที่ว่า

“...มีเรื่องเล่ากันว่ามีความรู้และประสบการณ์ในการปั้นพระพุทธรูป จึงได้ปั้นพระบรรทม และพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่วัดสำโรง ในรัชสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อคราวพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองและแสดงความจงรักภักดี...”

ซึ่งจากข้อมูลข้างต้นสอดคล้องกับ ขับ บุญเกิด และข้อมูลจาก Fine Arts Department (1995) ที่ระบุไว้ว่า “วัดสำโรงอาจสร้างสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้สถาปนาวัดโพธาราม หรือวัดพระเชตุพนเป็นการใหญ่ โดยเริ่มตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2332 ถึงพุทธศักราช 2344 รวมระยะเวลา 12 ปี จึงสำเร็จ เมื่อชาวนีกระจ่ายไปถึงหัวเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีความศรัทธาแก่กล้าในพระพุทธศาสนา และจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเป็นอย่างยิ่ง เช่น ชุมชนชาวนาหลวงเสนและบริเวณใกล้เคียงจึงได้พร้อมใจสร้างวัดสำโรงขึ้น พร้อมกับการสถาปนาวัดโพธารามหรือวัดพระเชตุพน

จากข้อสันนิษฐานที่กล่าวมาทั้ง 2 ส่วนนี้ สามารถสรุปประวัติการสร้างวัดสำโรงได้ 3 ประเด็น ว่า ประเด็นแรก วัดสำโรงสร้างขึ้นหลังจากสร้างวัดพระบรมธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช ไม่นาน ถ้าเป็นการสร้างในยุคนี้ก็จะมียุคราว 800 – 1,000 ปี ประเด็นที่สอง วัดสำโรงสร้างสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งถ้ามีการสร้างสมัยนี้ก็น่าจะมีอายุราว 250 ปี หรือประเด็นที่สาม วัดสำโรงอาจจะสร้างหลังการสร้างวัดพระบรมธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช ไม่นาน ต่อมาอาจจะมีการปล่อยทิ้งร้างทำให้สภาพวัดเสื่อมโทรม จึงได้บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ในคราวการขึ้นครองราชสมบัติของรัชกาลที่ 1 ซึ่งถ้าเป็นไปได้ดังที่กล่าวมานี้วัดสำโรงอาจสร้างมานานประมาณ 800 – 1,000 ปี ซึ่งจากการรวบรวมคำบอกเล่าและข้อสันนิษฐานนี้ไม่อาจชี้ชัดยืนยันได้ว่าวัดสำโรง

มีการสร้างขึ้นสมัยใด หากมีการทำความจริงให้ปรากฏก็จะต้องมีการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะนำมาเทียบเคียงกับการเล่าสืบต่อกันมาว่าตรงกันหรือไม่

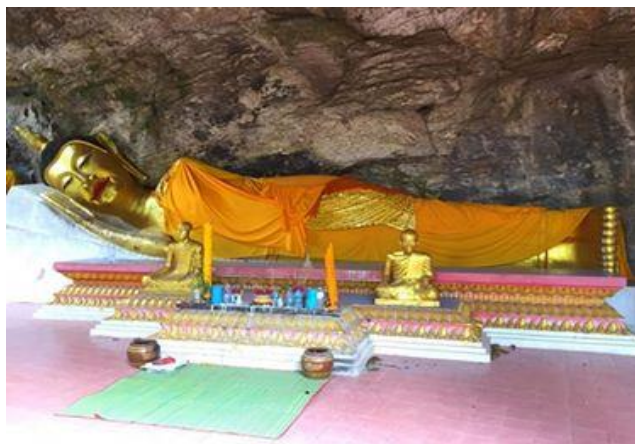
วัตถุโบราณ ภายในวัดสำโรง

จากคำบอกเล่าของผู้รู้ และผู้ที่เกี่ยวข้องทำให้พบว่า ภายในบริเวณวัดสำโรงมี โบราณวัตถุมากมาย ได้แก่ พระบรรทม พระปัญญา พระพุทธรูปปางต่าง ๆ รูปปั้นปู่เจ้า สมิงพราย ภาพปูนปั้นวิหารพระทรงม้า รวมถึงเศษภาชนะดินเผาและเศษชิ้นส่วนของสัตว์ หลายชนิด ซึ่งจากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุโบราณได้มีผู้รู้ให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

2.1 พระบรรทม หรือพระไสยาสน์

“...มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าพระบรรทม ได้สร้างขึ้นมาจากกลุ่มผู้เลื่อมใสใน พระพุทธศาสนา ผู้ก่อสร้างมีความเชี่ยวชาญงานปั้นพระพุทธรูป โดยมีการนำดินจากการ ขุดในบ่อน้ำด้านหน้าของถ้ำ ไปปั้นเป็นพระบรรทม รวมไปถึงสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ...” (Janprakob, 2018, September 6)

“...สมัยก่อนหลังเศียรพระบรรทม จะสามารถเดินเข้าไปได้ แต่ในปัจจุบันหิน ไตงออกมากระทบเข้ามาชนเศียรพระ ทำให้ไม่สามารถเดินเข้าไปได้ ตัวหนังสือหลังองค์ พระก็หายไป เหลือแค่ร่องรอยรอยวาดตามฝาผนัง...” (Boonjan, 2018, September 6)

ภาพประกอบ 1 ภาพด้านหน้าพระบรรทม

ที่มา: ถ่ายภาพโดยทัศนีย์ ศรีราม เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561
ที่วัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอฟุ่่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.2 พระปัญญา

“...วัดโหรัง มีโพรงวัดปลา วัดเข้าสามศอก วัดออกสามวา มีพระปัญญา ผันหน้าลงตก นี่คือค้ำกลอนที่ได้ยินมาตั้งแต่เด็ก เกี่ยวกับพระพุทธรูป ชื่อว่าพระปัญญา ซึ่งเป็นพระพุทธรูปองค์เดียวที่อยู่ในบริเวณหน้าถ้ำ ที่หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ส่วนองค์อื่นหันหน้าไปทางทิศตะวันออกทุกองค์ ถือเป็นเรื่องที่แปลกมาก...” (Chanasuk, 2018, September 17)

“...มีเรื่องเล่ากันมาเกี่ยวกับพระปัญญาว่า หากมีหญิงสาวรูปร่างหน้าตาสวยมาก กราบไหว้ ท่านจะสุมกินโดยหายตัวไปอย่างไม่มีผู้คนพบเห็น โดยในรุ่งเช้าพระปัญญาจะมีปากสีแดงคล้ายเลือด ต่อมาแม่ทัพชาวพม่าได้ข่าวจึงให้ลูกน้องมาสืบเสาะ โดยพบว่าบริเวณรูปปั้นพระ และมีปรอทอยู่บริเวณหน้าอกจึงถอดออกและนำกลับพม่า หลังจากนั้นเรื่องพระปัญญากินคนก็ไม่มีอีกเลย...” (Tainiwatwilai, 2018, September 6)

ภาพประกอบ 2 รูปปั้นพระปัญญา

ที่มา: ถ่ายภาพโดยทัศนีย์ ศรีราม เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561

ที่วัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.3 รูปปั้นปู่เจ้าสมิงพราย

“...มีเรื่องเล่ากันว่าปู่เจ้า คือผู้ปกป้องรักษาเขาสำโรง รักษาป่า และชาวบ้านในละแวกนั้น ปู่เจ้าชื่อเต็ม คือปู่เจ้าสมิงพลาย ส่วนสร้างเมื่อใดนั้นไม่มีใครทราบ...” (Boonkerd, 2018, September 17)

“...ชาวบ้านที่มากราบไหว้ปู่เจ้าสมิงพราย ได้ที่รำลึกกันมากกว่าศักดิ์สิทธิ์และได้แสดงปาฏิหาริย์เป็นที่ประจักษ์แก่ชาวบ้านมาช้านานแล้ว การไปกราบไหว้บนบานปู่เจ้าสมิงพราย ก็เหมือนกับการไหว้พระฤาษีตามปกติ สิ่งที่ถวายได้ไม่ควรเป็นของควา ควรเป็นผลไม้ หมากร พลุ บุหรี่ ยาเส้น และน้ำดื่ม อย่าลืมพวงมาลัยหรือดอกไม้...” (Sawatdephan, 2018, September 10)

ภาพประกอบ 3 ภาพปู่เจ้าสมิงพราย

ที่มา: ถ่ายภาพโดยทัศนีย์ ศรีราม เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561
ที่วัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.4 ภาพปูนปั้นพระทรงม้า

“จากการค้นประวัติภาพเล่าเรื่องตอนมหาภิเนษกรรมณ เป็นภาพตอนเจ้าชายสิทธิตถะทรงตัดสินใจละทางโลกออกบวช โดยทรงลัทธิจากพระราชนิพนธ์ในตอนที่กลางดึก

ทรงม้ากัณฐกะที่มีนายฉันทะควบคุมออกจากเมือง ระหว่างทางเหล่าเทวดาคอยส่งเสด็จ ทำวजตโลกบาลทั้งสี่คอยรองรับเท้าม้า และมีเทวดาปิดปากม้ามิให้ส่งเสียงดังให้ผู้คนรู้ เมื่อพระย้าวสดีมาทราบก็ออกมาเฝ้าขวางมิให้เจ้าชายสิทธัตถะออกบวช ซึ่งภาพปูนปั้นนี้ไม่ทราบที่มาว่าสร้างเมื่อใด...” (Suchatpong, 2018, September 9)

“ภาพปูนปั้นนี้มีความสวยงาม และมีแบบเดียวกับที่วัดพระบรมธาตุรวมหาวิหาร นครศรีธรรมราช น่าจะมีการสร้างมานานแล้วแต่ก็ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าสร้างเมื่อใด...” (Sawatdephan, 2018, September 10)

ภาพประกอบ 4 ภาพปูนปั้นพระทรงม้า

ที่มา: ถ่ายภาพโดยทัศนีย์ ศรีราม เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561

ที่วัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.5 ของใช้โบราณ

“...ภายในถ้ำช้าง มีการค้นพบโบราณวัตถุจำนวนหนึ่ง อาทิ ภาชนะดินเผา ชิ้นส่วนของหม้อสามขา ขวานหินขัดอายุราว 2,000 ปี กระดุกและฟันของสัตว์และมนุษย์...” (Sandam, 2018, September 11)

“...ของโบราณในสมัยก่อนมีเยอะมาก แต่ในปัจจุบันเหลือนี้นี้อาจเหลือแค่บางส่วนแล้ว เช่น เศษถ้วย เศษแก้ว ที่เก็บไว้ในกุฏิเจ้าอาวาส...” (Phasook, 2018, September 17)

ภาพประกอบ 5-6 ของใช้โบราณที่ค้นพบภายในวัด
 ที่มา: ถ่ายภาพโดยทัศนีย์ ศรีราม เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561
 ที่วัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.6 พระพุทธรูปปางต่าง ๆ

“...วัดสำโรง มีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ บริเวณหน้าถ้ำจำนวนมาก มีทั้งแบบเก่าแบบใหม่ ไม่มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานว่าสร้างเมื่อใดบ้าง ทำให้ข้อมูลส่วนนี้ขาดหายไป แต่มีบางองค์สันนิษฐานว่าสร้างสมัยเดียวกับพระบรมม...” (Srisiri, 2018, September 17)

“...ตั้งแต่จำความได้ มีพระพุทธรูปที่เรียงกันหน้าถ้ำจำนวนมาก ส่วนสร้างเมื่อใดไม่มีใครทราบ บางคนเล่าว่าสร้างมาก่อนวัดทั้งสิ้น...บ้างก็ว่าสร้างใหม่...” (Boonkerd, 2018, September 17)

ภาพประกอบ 7-8 พระพุทธรูปปางต่าง ๆ และรูปปั้นพระพุทธรูปหน้าถ้ำ
ที่มา: ถ่ายภาพโดยทัศนีย์ ศรีราม เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561
ที่วัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.7 รูปปั้นยักษ์

“...วัดสำโรงมีรูปปั้นยักษ์อยู่หน้าถ้ำ ก่อนถึงองค์พระบรมม แต่ไม่ทราบข้อมูลว่าสร้างสมัยใด แต่มีการเล่ากันว่าน่าจะสร้างพร้อมพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ...” (Chareunsuksomboon, 2018, September 22)

“...การก่อสร้างยักษ์ที่วัดสำโรงไม่ทราบว่ามีการสร้างเมื่อใด แต่จากการเล่าต่อกันมาว่ามีการสร้างมานานแล้ว และจากการค้นข้อมูลพบว่า “ยักษ์” เป็นอมมุขยชนิดหนึ่ง มีกล่าวถึงทั้งในทางศาสนาและวรรณคดี เป็นความเชื่อของไทยที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ โดยเชื่อว่ายักษ์มีหลายระดับ ขึ้นอยู่กับบุญบาปมี ยักษ์ชั้นสูง จะมีวิมานเป็นทอง มีรูปร่างสวยงาม ปกติไม่เห็นเขี้ยว เวลาโกรธจึงจะมีเขี้ยวงอกออกมา ยักษ์ชั้นกลางส่วนใหญ่จะเป็นบริวารของยักษ์ชั้นสูง ส่วนยักษ์ชั้นต่ำที่บุญน้อยก็จะมีรูปร่างน่ากลัว ผมหยิกตัวดำผิวหยาบนิสัยดุร้ายจะเห็นได้ว่า ในวัดวาอารามต่างๆ มักจะมียักษ์มาประกอบเป็นส่วนหนึ่งของวัดหรือ ซึ่งตามตำนานเล่าว่าพระพุทธเจ้าได้เทศน์สั่งสอนยักษ์ให้ลดทิฐิมานะ ยักษ์ที่ได้ฟัง และเข้าใจในพระธรรมจึงได้กลายมาเป็นผู้อุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนา หรืออีกนัยหนึ่งก็หมายถึงผู้แบกสรวงสวรรค์และทำหน้าที่เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองสถูปสถาน และอาคารศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเป็นการค้ำชูพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและเจริญรุ่งเรืองสืบต่อมา...” (Suchatpong, 2018, September 9)

ภาพประกอบ 9 รูปปั้นยักษ์

ที่มา: ถ่ายภาพโดยทัศนีย์ ศรีราม เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561
ที่วัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

สรุปได้ว่า จากการสำรวจโบราณวัตถุภายในวัดสำโรง คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลตามคำสัมภาษณ์ได้ 7 สิ่งด้วยกัน ประกอบด้วย 1) พระบรมมหารัชมังคลาจารย์ ปูนปั้น ทาสีทอง ยาว 9.70 เมตร สูง 2.40 เมตร หน้า 1.50 เมตร หันพระเศียรไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ผินพระพักตร์ไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ ประดิษฐานบริเวณเพิงผา 2) พระปัญญาหรือพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมหมื่นนครสวรรค์วรพินิต ปูนปั้น สีทอง ยาว 1.50 เมตร สูง 1 เมตร หน้า 50 เซนติเมตร ผินพระพักตร์ไปทางหน้าพระบรมมหารัชมังคลาจารย์ ประดิษฐานบริเวณเพิงผา ประวัติการสร้างไม่มีการระบุที่ชัดเจนว่าสร้างในสมัยใดแต่สันนิษฐานว่าสร้างพร้อมกับพระบรมมหารัชมังคลาจารย์ 3) ปู่เจ้าสมิงพราย มีลักษณะรูปร่าง ปูนปั้นสีขาว ยาว 1 เมตร สูง 1 เมตร หน้า 50 เซนติเมตร ประวัติการสร้างได้มีชาวบ้านที่นับถือเขาสำโรง ได้สร้างปู่เจ้าให้มาปกป้องรักษาชาวบ้าน และภูเขาสำโรง 4) ปูนปั้นพระทรงม้า ปูนปั้นมีรูปร่างแบบเดียวกับ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จึงสันนิษฐานว่า ช่างได้ไปเห็นที่วัดพระธาตุเลยนำแบบมาสร้างที่วัดสำโรงด้วย 5) ของใช้โบราณ ที่สร้างขึ้นมาจาก ดินเผา ขัดด้วยหินทรายอ่อน สันนิษฐานว่า ได้มีการนำมาไว้ที่วัดสำโรงพร้อมกับการสร้างวัด 6) พระพุทธรูปปางต่าง ๆ มีลักษณะรูปร่างสีทอง ประดิษฐานบริเวณเพิงผา เพื่อให้ชาวบ้านได้สักการบูชา และ 7) รูปปั้นยักษ์ สันนิษฐานว่าสร้างมานานแล้ว มีลักษณะรูปร่างสีเขียว ประดิษฐานบริเวณเพิงผา ประวัติการสร้างไม่ทราบแน่ชัด แต่ชาวบ้านที่นับถือมีความเชื่อว่ายักษ์จะปกป้องรักษาพระบรมมหารัชมังคลาจารย์

สถานที่สำคัญในวัดสำโรง

“...วัดโหมรง ยังมีถ้ำช้าง ทั้งลึกทั้งกว้างได้ 15 วา มีรอย มีกูบ มีรูปบูชา วัดเข้าสามศอก วัดออกสามวา มีพระปัญญา ผันหน้าลงตก เป็นค้ำกลอนที่มีเล่าขานบอกต่อกันมาว่าภายในภูเขาสำโรงมีอะไรบ้าง ซึ่งนอกจากถ้ำช้างแล้วยังมีถ้ำผี และถ้ำเสือด้วย...” (Pracroosuttiketarak, 2018, September 6)

“..ชื่อถ้ำผี เนื่องจากมีคนได้ไปพบเห็นชิ้นส่วนกระดูกทั้งของสัตว์และมนุษย์รวมถึงมีหัวกะโหลกอยู่ภายในถ้ำมากมาย จนชาวบ้านได้เรียกว่าถ้ำผี...” (Boonkerd, 2018, September 17)

“...ประวัติถ้ำช้าง มีการเล่าสืบต่อกันมาว่ามีสายโซ่ลากตรวนช้างได้ลงทางหินไว้เป็นรู ส่วนของถ้ำผีไว้เก็บกระดูกคนสมัยโบราณ บริเวณนั้นชาวบ้านจะได้ยินเสียงเวลากลางคืนเหมือนมีคนอยู่จำนวนมากเสียงหยอกล้อกัน...” (Tainiwatwilai, 2018, September 6)

ภาพประกอบ 10-11 ถ้ำช้าง

ที่มา: ถ่ายภาพโดยทัศนีย์ ศรีธรรม เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561

ภาพประกอบ 12-13 ถ้ำเสือ

ที่มา: ถ่ายภาพโดยทัศนีย์ ศรีธรรม เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561
ที่วัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพประกอบ 14-15 ถ้ำผี

ที่มา: ถ่ายภาพโดยทัศนีย์ ศรีราม เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561

ที่วัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

นอกจากนี้ยังมีสถานที่สำคัญที่อยู่ภายในวัดประกอบไปด้วยศาลาพ่อท่านแก้ว ซึ่งเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดสำโรง ที่ชาวบ้านและพุทธศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือ และ เลื่อมใสศรัทธา มีสระน้ำ หน้าภูเขาสำโรง เป็นสระน้ำที่เชื่อกันว่าเกิดจากการขุด เพื่อนำดิน ที่ขุดได้ไปสร้างเป็นพระบรมมหาราชวัง รวมไปถึงพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่เรียงรายอยู่หน้าถ้ำ

จากข้อค้นพบชี้ให้เห็นว่าการสร้างวัดสำโรงมีจุดประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่ง ก็เพื่อให้เป็นศูนย์กลางเป็นสัญลักษณ์แห่งความมีอารยธรรมของชุมชน ซึ่งในพื้นที่ภาคใต้ ของประเทศไทยมีความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาที่สันนิษฐานว่าเข้ามาพร้อมกับ การเดินทางติดต่อค้าขายของพ่อค้าชาวอินเดีย นับตั้งแต่สมัยศรีวิชัย ลังกาสูกะ และ ตาม พหุรงค์มาจนกระทั่งปัจจุบัน อิทธิพลความคิดความเชื่อพระพุทธศาสนาในภาคใต้ มีลักษณะความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ กลายเป็นรากฐานในวิถีการดำรงชีวิตของ ผู้คนในพื้นที่ภาคใต้ ปรากฏสิ่งทีแสดงออกถึงความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีการสร้างวัดเป็นจำนวนมาก วัดที่สำคัญและเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของผู้คนในภาคใต้ นับแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน เช่น วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัด นครศรีธรรมราช ซึ่งถ้าหากวัดสำโรง ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการก่อสร้าง คราวเดียวกันกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ก็จะเป็นสถานที่ทรงคุณค่าทั้งทาง ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดี เป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนยึด วัดสำโรงเป็นที่พึ่งพาทางใจ มีหลักยึดเหนี่ยว จนเห็นความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ระหว่าง

วัดกับชุมชน ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวตั้งอยู่บนรากฐานแห่งวัฒนธรรม ประเพณี และ พิธีกรรมทางศาสนา ที่มีรากฐานมาจากหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและยังคงรักษา ความเชื่อมั่นอยู่ได้ไม่เปลี่ยนแปลง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษารวบรวมคำบอกเล่าและข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา โบราณวัตถุ และสถานที่สำคัญ ของวัดสำโรง ที่ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัด นครศรีธรรมราช พบว่า ประวัติการสร้างวัดสำโรงสามารถสรุปได้ 3 ประเด็น ประเด็นแรก วัดสำโรงสร้างขึ้นหลังจากสร้างวัดพระบรมธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช ไม่นาน ถ้าเป็นการสร้างในยุคนี้ก็จะมียุ่ราว 800 – 1,000 ปี ประเด็นที่สอง วัดสำโรงสร้างสมัย กรุงรัตนโกสินทร์เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จถวัลราชสมบัติ เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งถ้ามีการสร้างสมัยนี้ก็น่าจะมีอายุราว 250 ปี หรือ ประเด็นที่สาม วัดสำโรงอาจจะสร้างหลังการสร้างวัดพระบรมธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช ไม่นาน ต่อมาอาจจะมีการปล่อยทิ้งร้างทำให้สภาพวัดเสื่อมโทรม จึงได้ บูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ในคราวการขึ้นครองราชสมบัติของรัชกาลที่ 1 ซึ่งถ้าเป็นไปได้ดังที่ กล่าวมานี้วัดสำโรงอาจสร้างมานานประมาณ 800 – 1,000 ปี ซึ่งจากการรวบรวมคำบอก เล่าและข้อสันนิษฐานนี้ไม่อาจชี้ชัดยืนยันได้ว่าวัดสำโรงมีการสร้างขึ้นสมัยใด หากมีการทำ ความจริงให้ปรากฏก็จะต้องมีการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะนำมาเทียบเคียงกับการเล่าสืบต่อกันมาว่าตรงกันหรือไม่ ส่วนโบราณวัตถุ มี 7 สิ่ง ด้วยกัน ประกอบด้วย 1) พระบรมทนต์หรือพระไสยาสน์ 2) พระปัญญาหรือพระกินคน 3) ปู่เจ้าสมิงพราย 4) ปูนปั้นพระทรงม้า 5) ของใช้โบราณ ที่สร้างขึ้นมาจาก ดินเผา ขัดด้วย หินทรายอ่อน 6) พระพุทธรูปปางต่าง ๆ มีลักษณะรูปร่างสีทอง และ 7) รูปปั้นยักษ์ นอกจากนี้สถานที่สำคัญภายในวัดประกอบด้วย ถ้าประกอบด้วย 3 ถ้า คือ ถ้าช้าง ถ้าเสือ และถ้าผี ศาลาพ้อทานแก้ว สระน้ำ และกุฏิเจ้าอาวาส ซึ่งจากผลการศึกษาครั้งนี้ทำให้ได้รับความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัดสำโรง โบราณวัตถุ และสถานที่สำคัญ โดยแหล่งข้อมูลที่ได้จากชาวบ้านที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ซึ่งจากการเล่าสืบทอด กันมาตั้งแต่บรรพบุรุษให้คนรุ่นหลัง ๆ ได้ศึกษาความรู้ต่อไป หากวัดสำโรง ตำบลนาหลวง เสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการก่อสร้างคราวเดียวกันกับวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของการมีอิทธิพลด้านความคิดความเชื่อพระพุทธศาสนา ในภาคใต้ ก็จะเป็นสถานที่ทรงคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดี ส่งผลให้

ชุมชนยึดวัดสำโรงเป็นที่พึ่งพาทางใจ มีหลักยึดเหนี่ยว จนเห็นความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ระหว่างวัดกับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของ Kroeber (1963) ที่อธิบายว่าวัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากจุดศูนย์กลางไปตามพื้นที่เท่าที่มันจะไปได้ในเขตภูมิศาสตร์เดียวกันและยุคสมัยใกล้เคียงกันจากความคิดแนวนี้นี้เราจะเห็นภาพเขตวัฒนธรรมเป็นกลุ่ม ๆ ไป และแพร่กระจายไปถึงทุกที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้นตามสภาพทางภูมิประเทศที่มนุษย์สามารถจะเดินทางไปถึงได้โดยธรรมชาติแล้วพื้นโลกจะมีภูมิประเทศเป็นที่ราบ ภูเขา แม่น้ำ ทะเล มหาสมุทร ป่าไม้กว้างใหญ่ ฯลฯ เหล่านี้เป็นอุปสรรคขวางกั้นการเดินทางไปมาหาสู่กันของผู้คน แต่คนเหล่านี้ก็จะไปมาหาสู่กันได้ตามภูมิประเทศที่เอื้ออำนวย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hiranthanawiwat (2015) ที่ค้นพบประวัติศาสตร์เกี่ยวกับที่ตั้งของวัดในยุคสมัยต่าง ๆ ว่าการสร้างวัดนอกจากมีความสัมพันธ์กับภูมิศาสตร์และเส้นทางคมนาคมแล้ว ยังแสดงถึงตำแหน่งบ้านเมือง แหล่งความเจริญในอดีต เพราะวัดมักเกิดขึ้นตามชุมชนที่รวมกันอยู่อย่างหนาแน่นถาวรมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้แล้วผลการศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดสำโรง แหล่งโบราณวัตถุ และสถานที่สำคัญนั้นยังสอดคล้องกับกระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาแต่โบราณที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งที่ต้องแก่การดูแลรักษา เพื่อให้เป็นที่รู้จักแหล่งโบราณสถานและสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยเรื่องวัดสำโรงตามคำบอกเล่า มีข้อเสนอแนะ ว่าผลจากการวิจัยยังไม่ชี้ชัดว่าวัดสำโรงสร้างขึ้นเมื่อใด มีเพียงการยึดโยงกับโบราณวัตถุ คือองค์พระบรมมดต้นนั้นหากต้องการทราบว่องค์พระบรมมดมีอายุการสร้างเท่าใด จึงควรมีการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ ผลที่ได้ก็จะทำให้คาดการณ์ได้ว่าวัดสำโรงมีอายุการสร้างกี่ปี และงานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์และการฟื้นฟูบูรณะโบราณวัตถุและโบราณสถาน ควรนำหลักการที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์โดยตระหนักถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่จำเป็นต้องมีการสืบทอดต่อ ๆ กันไป

References

- Colaizzi, F. P. (1978). Psychological research as the phenomenologist views it. In Ronald S. Valle; & Mark King (Eds.), *Existential-phenomenological alternatives for psychology*. Oxford University Press.
- Fine Arts Department. (1995). *Integrating conservation in parallel with the goal of development*. Samaphan Press. [in Thai]
- Hiranthanawiwat, S. (2015). *A historical and architectural study of Buddhist temples on the east coast of Thailand, from the Ayutthaya to the Reign of King Rama V in the Rattanakosin Period* (Research report). Chulalongkorn University. [in Thai]
- Kroeber, L. A. (1963) *Anthropology: Culture patterns & processes*. Harcourt, Brace & World.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.
- Nartsupa, C. (1997). *The Thai village economy in the past*. Sangsal. [in Thai]
- Praditsil, C. (2010). *Social research practice*. Burapha University. [in Thai]
- Thungsong Municipality. (2016). *History of Thungsong*. Time Printing Press. [in Thai]